

חיי שרה ג

דארף מען פארשטיין: ווי איז שייך צו פארגלייכן (אפילו די זעלבע מעלה ווי זי איז בא) אליעזר עבד אברהם צו משה ושלמה?

די תמי' איז נאך גרעסער (ווי מפרשים פרעגן):

דער גענה במענה פיר' ביי תפלת אליעזר איז געווען מיט א יתרון (גיכער) אויף די תפלות משה ושלמה: בא אליעזרין שטייט, ויהי הוא טרם כלה לדבר — ער איז גענה געווארן נאך איידער ער האט געענדיקט זיין תפלה, משא"כ ביי משה ושלמה איז דאס גע-ווען בגמר תפלתם: ויהי ככלותו לדבר, וככלות שלמה להתפלל — קומט אויס, אז ס'איז דא אן עילוי בא אליעזרין לגבי משה ושלמה??

אויך דארף מען פארשטיין: אויב דאס איז מצד דער מעלה פון די מענטשן, פארוואס איז גענו במענה פיהם גע-ווען נאר ביי זיי און ניט בא אנדערע?

ע"כ צריך לומר, אז דער ענין וואס די ג' גענו במענה פיהם איז פארבונדן ניט (אזויפיל) מיט דער מעלה פון די מתפללים, נאר (בעיקר) מיטן תוכן התפלות.¹⁰

(8) נזר הקודש הארוך (יעסניץ, תע"ט) לביר שם. וראה מדרש שכל טוב עה"ט.

(9) ראה גם נזח"ק הקצר שם.

(10) להקיר ממדרש הגדול כאן שממשיך: ולא אלו בלבד אלא כל הצדיקים הן נענין מיד, דכתיב (ישעי' סה, כד) והי' טרם יקרא ואני אענה. וכן דוד אומר... שמע קולי עד שלא אוציא שיחי. אבל מזה

(*) וראה לקמן בפנים טע"ב ב שהרמב"ם כתבו במעלת הבעית, והביא ע"ז ג"כ את הפסוק ויהי' טרם יקראו גו"י. וראה לקמן הערה 20.

א. אויפן פסוק, ויהי הוא טרם כלה לדבר והנה רבקה יוצאת, ברענגט דער מדרש² דעם מאמר פון רשב"י שלשה הם נענו במענה פיהם, אליעזר עבדו של אברהם ומשה ושלמה, אליעזר ויהי הוא טרם כלה לדבר והנה רבקה יוצאת, משה דכתיב ויהי ככלותו לדבר את כל הדברים האלה ותבקע האדמה וגר, שלמה דכתיב וככלות שלמה להתפלל אל ה' והאש ירדה מן השמים גו"י.

פון פשטות לשון המדרש איז משמע לכאורה, אז דער ענין וואס גענו במענה פיהם איז פארבונדן מיט דער מעלה אישית פון די אויסגערעכנטע שלשה.

און וויבאלד אז בא די דריי איז איין און דער זעלבער שכל גענו במענה פיהם, ובפרט אז דער מדרש איז דאס מדגיש שלשה הם (גענו במענה פיהם) — מ'איז כולל אלעמען צוזאמען, איז מובן, אז ס'איז דא א צד (מעלה) השווה אין די אלע דריי.

(1) פרשתנו כד, טו.

(2) ביר פ"ט, ד. ל"ש פרשתנו רמז קח. הובא גם — בשניינים — במדרש לקיט, שכל טוב, מדרש הגדול.

(3) כ"ה בביר שלפנינו, ובכ"מ. ובביר הוצאת תיאודור-אלבק, ר' שמעון. וראה ש"ג שם. וראה לקמן הערה 22.

(4) קרח טז, לא.

(5) דה"ב ז, א.

(6) כ"ה בביר שלפנינו, ובד"ה שם: וככלות שלמה להתפלל והאש ירדה מהשמים. ולולא דמסתמינא ג"ל שנשתרבה מהפסוק במלכ"ס א, ה, נד. ובי"ש ליתא. אל ה'. ובביר הוצאה הג"ל הגריסא בכד"ה.

(7) ראה יפ"ת (ובהארוך) ונזר הקודש לביר שם.

איז דורש ביאור: וואס איז די מעלה המיוחדת פון די ג' תפלות, וואס דוקא ביי זיי איז געווען „נענו במענה פיהם“?

ב. וועט מען דאס פארשטיין בהקדם די הסברת המעלה פון דעם וואס מ'איז נענה אויף א תפלה במענה פיו:

דער רמב"ם אין ספר היד¹¹ זאגט, אז איינע פון די מעלות פון א בעל תשובה איז וואס ער איז „צועק ונענה מיד“, ובלשונו: „כמה מעולה מעלת התשובה, אמש ה' זה מובדל מה' אלקי ישראל . . . צועק ואינו נענה . . . והיום הוא מודבק בשכינה . . . צועק ונענה מיד כו'¹²“.

דארף מען פארשטיין: אין דער הלכה שלפנ¹³ זאגט דער רמב"ם: „התשובה מקרבת את הרחוקים אמש ה' זה שנאי לפני המקום משוקץ ומרוחק ותועבה“ והיום הוא אהוב ונחמד קרוב וידיד“. ולכאורה: דאס וואס „צועק ונענה מיד“ איז דאך א מסובב פון דעם וואס מ'איז „אהוב ונחמד קרוב וידיד“ בא דעם אוי-בערשטן, איז פארוואס מאכט עס דער רמב"ם אז ענין בפ"ע, אין א הלכה בפ"ע?

שמחלקם לב' בבות, ועוד ועיקר — מעשה בפועל בזה מודגש ומפורש בכתובים רק בג' אלו מוכן שיעקר העילוי הוא בג' תפלות אלו.

(11) ה' תשובה פ"ז ה"ו.

(12) כ"ה ברמב"ם שלפנינו. ובא' מכתבי היד (הובא ברמב"ם ספר המדע ירושלים תשכ"ד) „מדובק“.

(13) וממשיך שם: „שנאמר וה' טרם יקראו ואני אענה“. ולכאורה, אין זה הענין ד. צועק ונענה מיד כ"א „טרם יקראו“, וכמו שה' באליעזר, כגיל בפנים ס"א. ראה ספורנו פרשתנו ע"פ. מפרשים (יפ"ת (ובהארוך), נוה"ק (ובהארוך)) לכ"ר שם. וראה לקמן הערה 21.

(14) שם ה"ו.

(15) כ"ה ברמב"ם שלפנינו. ובא' מכתבי (ברמב"ם שבהוצאה הנ"ל): „ומתועב“.

וועט מען דאס פארשטיין פון דעם ביאור אין די צוויי הלכות הנ"ל, דלכאור-רה: ביידע הלכות האבן דעם זעלבן תוכן, אז דורך תשובה ווערט מען נאענט צו דעם אויבערשטן?

נאר דער רמב"ם זאגט דא צוויי דרגות אין מעלת התשובה, און דער-פאר טיילט ער זיי אין צוויי באזונדערע הלכות:

אין דער ערשטער הלכה רעדט ער וועגן „קירוב לשכינה“, כלשונו בתחלת ההלכה „גדולה תשובה שמקרבת את האדם לשכינה“¹⁶, און דאס דריקט זיך אויס אין דעם וואס „אמש ה' זה שנאי . . . ומרוחק . . . והיום הוא אהוב ונחמד קרוב וידיד“:

אין דער צווייטער הלכה רעדט ער וועגן א העכערער דרגא אין מעלת תשובה¹⁷ — „כמה מעולה מעלת התשובה“ — אז ניט בלויז ווערט מען „אהוב ונחמד קרוב וידיד“, קרוב לשכינה, נאר מען ווערט „מודבק בשכינה“ — פאר-איינציקט, דביקות בשכינה.

און דעריבער שטעלט דער רמב"ם דעם ענין פון „צועק ונענה מיד“ אין דער הלכה, בהמשך צו דעם ענין פון „והיום הוא מודבק בשכינה“ (און ניט אין דער פריערדיקער הלכה, הענין פון „מקורב לשכינה“), ווייל דאס וואס

(16) אף שמפרש גם בה"ז הפסוק (ירמ' ד, א) אם תשוב גר' אלי תשוב-כלומר אם תחזור בתשובה כי תדבק — הרי ממשך תיכף „התשובה מקרבת את הרחוקים“. וצ"ל „שהענין דב' תדבק“ מתבאר בהלכה זו.

(17) וראה לקמן הערה 20. אוה"ת שבסוף הערה 21.

(18) כפשוטו הלשון ד. מעולה מעלת התשובה, שמורה על מעלה עליונה יותר מהלשון בתחלת הלכה ר' „גדולה תשובה“.

דער מתפלל איז דבוק ומאוחד צו דעם וועלכער ענטפערט עס איז ער „גענה“ איז אן אופן פון „דבקות“ (אויך בזמן) — תיכף ומיד²¹.

ד. כשם ווי דאָס איז בנוגע דעם „גברא“ — דעם אדם המתפלל, אָז דער ענין פון „צועק ונענה מיד“ איז פאָר-בונדן און איז א תוצאה פון דעם וואָס מ'איז „מודבק בשכינה“, עד'ז יש לומר אָז עס איז בנוגע דער „חפצא“, די מעלה און דער תוכן פון דער תפלה — ובנדויד, די מעלה פון די ג' תפלות — אָז זיי זיינען פאָרבונדן מיטן ענין פון דביקות (בשכינה)²².

שאז הוא במעלת צדיק, או דרגא נעלית בתשובה מאהבה שפועל גם שזדונות נעשין לו כזכויות (שם פו, ב), למע' מצ'ג — ראה בכז' לקרש חז"ל ע' 185 ואילך.

ובכל אופן — מ"כ דרגות בדביקות, שהרי כאריא נצטוה: ולדבקה בו (עקב יא, כב) ובו תדבקו (ראה יג, ה). ועוד. ומפורש מעשה רב: ואחם (כל שנכנסו לארץ) הדבקים גו' (ואתחנן ד, ד).

ועפ"ז גם מובן בפשטות זה שמצינו דצועק ונענה מיד גם בצדיקים כגיל במדרש (וראה לעיל הערה 10 ממדרש הגדול. וראה עמה'מ שער קרית ארבע ס"פ ככו (הובא באוה"ת נ"ך ח"ב ע' תתעד): ועל אותם הצדיקים שהם תמיד דבוקים רוחא ברוחא נאמר עליהם וה' טרם יקרא ואני אענה כר ונאמר וערבה לה' כר' וכשנים קדמוניות).

(21) וייל שזה שהביא הרמב"ם, שנאמר וה' טרם יקרא ואני אענה, הוא לרמוז שבמדר' מודבק בשכינה גופא יש דרגות ועליות, ובמילא גם דרגא נעלית יותר מ„נענה מיד“ — „טרם יקרא גו', כגיל הערה 13. ויש דרגא ביניהם — עוד הם מדברים ואני אשמע.

וראה אוה"ת נ"ך שם עה"פ וה' טרם יקרא: כשהאדם בתשובה ע"לואה עד שמתאחד עם מול'י אזי טרם יקרא. וראה לקו"ש ח"ב ע' 61 הערה 28. וראה לקמן בפנים ס"ז.

(22) ועפ"ז יומתק מה שבעל המאמר הוא רשבי, כי עילוי זה ד„נענה מיד“ אינו מצד הענין וגדר התפלה מצד, כיא מצד בחי' התורה: כמו שמצינו ברשבי (זחג נט, ב) שעי' אמירת תורה פעל ירידת

„צועק ונענה מיד“ קומט אַלס תוצאה „דערפון וואָס מ'איז „מודבק בשכינה“¹⁹.

ג. די הסברה בזה:

די שהיית זמן וואָס עס דויערט ביז אַ זאך קומט פון דעם נותן צו דעם מקבל, איז אַ באַווייז, אָז דער מקבל איז ניט דבוק ומאוחד מיטן נותן; ופשיטא אָז זיי זיינען צוויי באַזונדערע זאַכן. משא"כ ווען זיי זיינען דבוק ומאוחד — איז ניטאָ קיין (שהי' ו)הפסק אין זמן (ווי עס איז ניטאָ — במקום), וויבאלד זיי זיינען כאחד, אָן אַן אַפטייל צווישן זיי.

און דעריבער: בשעת אַ מענטש איז בלויז „קרוב“ צום אויבערשטן, „אהוב ונחמד קרוב וידיד“, אָבער ניט דבוק בשכינה, איז אין הכי נמי אָז זייענדיק אַ „חביב כו'“ וועט דער אויבערשטער אַנ-נעמען זיין בקשה, ס'איז אָבער ניט מוכרח אָז ס'זאָל זיין „נענה מיד“;

דוקא ווען ער איז „מודבק בשכינה“²⁰,

(19) וייל דגם ענין הג' שברמב"ם שם, ועושה מצות ומקבלין אותן בנחת ושמחה. . . ולא עוד אלא שמתאווים להם כו' (בהיפך מזה ש„עושה מצות וטורפין אותן בפניו“) שייך להענין ד„מודבק בשכינה“. ואכ"מ.

ולהעיר שברמב"ם שם מביא ע"ז ש„ולא עוד אלא שמתאווים להם“ — „שנאמר (מלאכי ג, ד) וערבה לה' מנחת יתהוה ירושלים כימי עולם וכשנים קדמוניות, אשר ע"ז דרשו רז"ל (ויקרא פ"ז, ד. איכ"ר בסופו. הובא במצוד' מלאכי שם) כימי עולם כימי משה, וכשנים קדמוניות כשני שלמה (ראה במצוד' שם).

(20) עפמ"ש הרמב"ם שם היד, לכאורה י"ל גדולה תשובה" שבהי' היינו ש„אהוב ונחמד הוא לפני הבורא כאילו לא חטא מעולם“ (רמב"ם שם היד) — ה"ז כצדיק, ומעלת התשובה שבהי' ש„מודבק בשכינה“ היינו מדרי' דבקות כזו שישנה רק בבק'ת ו„אין ציג יכולים לעמוד בה כלומר מעלתן גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם“ (לשונו שם היד).

ולפי"ז י"ל דתלוי כ"י הכחי' בתשובה מאהבה: אם רק „נעקר עונו מתחלתו“ (פרש"י יומא פו, סע"א)

אשר בנית²⁹, און באַלד נאָכדעם³⁰ איז ער „נענה“ געוואָרן „במענה פירי: „וככלות שלמה להתפלל והאש ירדה מהשמים גוי וכבוד ה' מלא את הבית“ — עס איז געוואָרן די השראת השכינה בגילוי בבית המקדש (און פון דעמולט אָן איז די השראת השכינה געבליבן באופן נצחי אין דעם אָרט, כפסס דין הרמב"ם³¹).

דער גילוי שכינה צו בני אדם (באופן של התאחדות) — איז דער ענין הנבואה, גלה סודו אל עבדיו הנביאים³², וואָס איז אויך אַן ענין עקרי באמונתנו, ובלשוו הרמב"ם³³ „מיסודי הדת לידע שהאל מנבא את בני האדם“³⁴. וואָס גילוי הנבואה איז באופן אַז דער נביא ווערט דבוק ומאוחד מיטן דבר ה'³⁵, ביז אַז דער דבר ה' איז זיך „מתלבש“³⁶ בשכלם והשגתם הנבואה וגם במחשבתם ודיבורם³⁷.

און דאָס איז דער תוכן התפלה פון משה רבנו — און דערפאַר איז ער נענה

ועפ"ז יש לבאר וואָס מען טיילט אויס דוקא די דריי תפלות (א) תפלת שלמה — איז בקשר צו גילוי השכינה, ושכנתי בתוכם³⁸, במקדש³⁹; (ב) תפלת משה (בקשר צו מחלוקת קרח), בזאת תדעון כי ה' שלחני גוי ואם בריאה יברא ה' גוי⁴⁰; (ג) תפלת אליעזר בקשר לנישואי יצחק ורבקה — ווייל זיי אַנטהאַלטן די דריי אופנים כלליים אין גילוי אלקות אין אַן אופן פון התאחדות (דביקות בשכינה) וועלכע זיינען דאָ אין דער בריאה: אין וועלט, אין בני אדם, און אין תורה.

ה. דער גילוי אלקות אין וועלט (אין אַן אופן פון התאחדות) — איז דער גילוי שכינה וואָס איז געווען במקדש⁴¹: גילוי אלקות אין מקדש איז געווען באופן אַז מקום איז נתאחד געוואָרן מיט אלקות, מ'האָט געזען בעיני בשר, אַז דער מקום גשמי איז בטל צו אלקות שלמעלה מן המקום, ביז אַז דער מקום גופא איז געוואָרן העכער פון מקום, כמחז"ל⁴². „מקום ארון אינו מן המדה“.

און דאָס איז דער תוכן פון תפלת שלמה: „בנה בניתי בית זבול לך מכוון לשבתך עולמים“⁴³, „השמים ושמי השמים לא יכלכלוך אף כי הבית הזה

גשמים מיד ובראיו, לא כחוגי המעגל, שפעל ע"י תפלתו — שהי צריך כמה בקשות שהיה כראוי (תענית יט, א), כמבואר במאמרי אדה"צ אתהלך ליאונא (ע' רי ואילך). אוהית אחרי (כרך א) ע' רנד ואילך. סה"מ תרכ"ז ע' רסו ואילך. ועוד.

(23) תרומה כה, ת.
(24) כמבואר בארוכה במ"א ח, יב ואילך, דה"ב שם קאפיטל ו — תוכן תפלתו.

(25) קרח טז, כח, שם, ל.
(26) ראה אוהית ויצא קעת, א ואילך. ד"ה ר' ברכי תרמ"ג (סה"מ תרמ"ג) ס"כ"ג. ס"יד. ד"ה פדה בשלום תרי"ט (סה"מ תרי"ט ע' קפד ואילך) ותרפ"ז (סה"מ תרפ"ז ע' פב ואילך). ועוד.

(27) יומא כא, א. וש"נ.
(28) מלכים שם, יג. דה"י שם, ב.

(29) מלכים שם, כז. דה"י שם, יח.

(30) צע"ק דלא מצינו דמקום ארון אינו מן המדה נתחדש לאחר תפלתו דוקא.

(31) הל' ביה"ב פ"ז הסי' טו.

(32) עמוס ג, ז. וראה אגה"ק סי"ט.

(33) הל' יסודי התורה רפ"ו.

(34) בפיה"מ פ' חלק היסוד הששי כתב הרמב"ם: הנבואה והוא שיעד אדם שזה מין האדם ימצא בהם בעלי כח ושלמות גדולה כח עד שהן מקבלות כח — היינו שהיסוד הוא שבבניא ישנם כאלה שראויים לנבואה, אבל להלכה (בספר היד) מדגיש שהיסוד הוא (לא רק שיש בניא הראויים לנבואה, כ"א) שהאל מנבא בני האדם.

(35) ראה רמב"ם שם סה"א ויהפך לאיש אחר . . . כמשיג בשאלו (ש"א י, ו) . . . ונהפכת לאיש אחר.

(36) שער היחוד והאמונה ספ"ב בשם האריז"ל. וראה במקומות שבהערה 26.

(37) אף שעי"ק ענין זה הוא במשה (שמדריגת נבואתו היא למעלה מכל הנביאים) כברמב"ם שם הי' (ובפיה"מ שם היסוד הי' ובמרי ח"ב פל"ה).

און דער דריטער אופן כללי פון גילוי השכינה — אין תורה, דאורייתא וקוב"ה כולא חד⁴³, איז פארבונדן מיט תפלת אליעזר, כדלקמן.

ו. וועגן פרשה של אליעזר זאגן רז"ל⁴⁴, "יפה שיחתן של עבדי אבות". מתורתן של בני⁴⁵ [וואס פון דעם וואס מאיז מעריך, "שיחתן של עבדי אבות" (און נאך באופן פון "יפה") קעגן "תורתן של בני⁴⁶" איז מובן, אז זיי האבן א שייכות צווישן זיך] —

איז מבואר אין חסידות⁴⁷, אז "שיחתן של עבדי אבות" — ובפרטיות דער שידוך פון יצחק ורבקה — איז כללות ענין התורה ומצוות⁴⁸. און מהאי טעמא ווערט עס דערציילט אין תורה באר⁴⁹ כות: דאס איז אז ענין עיקרי וכללי, וואס האט צוגעבראכט צו כללות ענין מ"ת, תורתן של בני⁵⁰.

דער ביאור בזה:

דער אויפטו פון מ"ת איז — כמדובר כמה פעמים — דער חיבור פון "עליונים" מיט "תחתונים". ביז מ"ת איז געווען די גזירה אז עליונים לא ירדו לתחתונים ותחתונים לא יעלו לעליונים, און ביי מ"ת איז די גזירה בטל גע-ווארן און "התחתונים יעלו לעליונים והעליונים ירדו לתחתונים"⁵¹ — ד.ה. אז דורך (מתן) תורה טוט זיך אויף דער חיבור פון וועלט, "תחתונים", מיט

געווארן מיד — "בזאת תדעון כי ה' שלחני לעשות את כל המעשים האלה גוי' אם כמות כל אדם ימותון אלה גוי' לא ה' שלחני ואם בריאה יברא ה' גוי' וידעתם כי גוי'".

דאס הייסט, עס איז ניט אן אות ומופת אויף דעם ענין פון כללות תורת משה⁵², אז די ציוויים ומצות התורה זיינען גע-זאגט געווארן למשה מסיני, נאך אן אות ומופת אז משה איז שלוחו כמותו ממש בנוגע, "כל המעשים האלה" — "לתת לאהרן כהונה גדולה ובניו סגני כהונה ואליצפן נשיא הקהתי"⁵³ — וי"ל אז דאס איז א מעלה נוספת אויף דעם וואס עס איז תורת משה, דאס איז אויך שליחות ונבואת משה⁵⁴ — (גלה סודו — און דערפאר "בריאה יברא" (גילוי חידוש)) — נבואה⁵⁵, וואס בסוגה ודוגמתה איז געווען נבואת שאר הנביאים⁵⁶.

(38) להעיר ד. משה רבינו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה. . . ובמה האמינו בו במעמד הר סיני שעיינו ראו ולא זר, כמו שהאריך ברמב"ם פ"ח מהל' יסודות. וראה לקו"ש ח"ט ע' 177 ואילך.

(39) קרח שם, כה ובפרשי.

(40) ידועה השקו"ש שהשומע דברי משה היו בכל החומר דשומע דברי נביא (ראה צפני מהד"ת כג. ד ואלך. עט, רע"א. צפני עה"ת שופטים יח, יח. וש"נ. לקו"ש שבעה ע"ה).

(41) ראה רמב"ם שם ספ"ו. פ"ט ה"ב. רפ"י. וראה הערה הבאה.

(42) ברמב"ם שם רפ"ח. אלא כל האותות שעשה משה במדבר לפי הצורך עשאם לא להביא רא"י על הנבואה. . . כפרו בו עדת קרח בלעה אותן הארץ. אבל לכאורה צ"ע דהרי אין מקרא וצא מדי פשוט ומפורש בפסוק. בזאת תדעון כי ה' שלחני לעשות כל המעשים האלה. ואולי כוננו במש"ל להביא רא"י על הנבואה — בכלל, היינו ע"ז שהוא נביא בכלל (כשאר הנביאים שצריך לעשות אות בכדי לידע שהוא נביא אמתי, כברמב"ם שם רפ"י. וראה צפני ה' מת"ע (סב, רע"ד) מהד"ת (כג, ד), אבל גם לדעת הרמב"ם מש"ל אם בריאה יברא ה' בא הודיע שמעשים אלו היו ע"פ ה' וצ"ע.

(43) הובא בתניא פ"ד ורמכ"ג בשם הזהר. וראה זח"א כד, א. ח"ב ס, א. ת"ז ת"ז בתחלתו. לקו"ת נצבים מו, א. ועוד.

(44) פרשי' פרשתנו כד, מב מב"ר פ"ט, ח.

(45) כ"ה בפרשי. ובב"ר: בתי אבות.

(46) מאמרי אדה"ז — תוספ"ג (ח"א) ע' לו ואילך. תרי"ח פרשתנו קלה, א ואלך. קלו, ד ואלך. אה"ת פרשתנו קכו, ב ואלך. וראה לקו"ת ברכה צו, סע"ג ואלך. ובכ"מ.

(47) שמ"ר פ"ב, ג. תנחומא וארא טו.

וואס „אין חוצה לארץ כדאי לך“ — צו יצחק: דערפון איז מובן, אָז די שליחות פון אליעזר צו ברענגען רבקה'ן פון מקומה בפדן ארם (חורל) לאשה צו יצחק'ן, עולה תמימה, ודבק באשתו והיו לבשר אחד⁵⁵, איז דאס אַן עלי' הכי גדולה.

[משא"כ נישואי אברהם ושרה, זיינען געווען איידער אברהם איז געוואָרן א „תמים“ דורך מצות מילה, איידער את הנפש אשר עשו בחרן⁵⁶ וכו' — אין דער צייט ווען אויך אברהם (ווי שרה) זיינען געווען באור כשדים ובבית אביה⁵⁷, תרח קודם שעשה תשובה⁵⁸, צווישן עובדי ע"ז].

ומעשה אבות סימן לבנים⁵⁹. איז מובן, אַז דער „סימן“ ונתינת כח אויף דעם יחוד וחיבור וואָס האָט זיך אויפגעטאָן במ"ת, נעמט זיך⁶⁰ פון נישואי יצחק ורבקה⁶².

55 לשון רש"י תולדות שם, ב. וכאזהרת אברהם (פרשתנו כד, ו). „השם לך פן תשיב את בני שמה“.

56 בראשית ב, כד.

57 לך יב, ה. וראה ע"ז ט, א.

58 ראה סדר הדורות (אלף התקעג. אלף תתקצב בסופו) ב' דיעות אם אברהם נשא את שרה בן כ"ה שנים או כשהי' בן ג' שנה.

59 ראה פרש"י לך טו, טו.

60 ראה בהנשמו בלקו"ש ח"ה ע' 79 הערה 20.

61 להעיר שגם המצוה שהיתה אצל אברהם בדוגמת המצות שלאחרי מ"ת — מצות מילה, שנשארה הקדושה גם אחרי מעשה המצוה (ראה לקו"ש ח"ה ע' 89. ושי"ן) — הרי הפעולה בגילוי (בעולם) שנעשה חפץ של מצוה הי' במעשה אליעזר (פרשתנו כד, ב) כשאמר לו אברהם שים נא ירך תחת ירכי (ראה שבועות לח, ב. פרש"י עה"פ לקו"ש חט"ז שם. ועוד), בקשר לנישואי דיצחק ורבקה.

62 ומפורש ברז"ל (תיב"ע פרשתנו כד, כב. ב"ר פ"ט, ו) דשני צמידים (שנתן אליעזר) כנגד שני לוחות, עשרה זהב משקלם כנגד עשרת הדברות. ורש"י מביאו בפירושו עה"ת (רמ"ל לשני לוחות . . רמז לעשרת הדברות), שזוה מובן שזוה פשוטו של מקרא.

אלקות וואָס איז העכער פון וועלט ביז זיי ווערן מחובר יחד. און ווי מ'זעט עס אין ענין קיום המצוות⁵⁴ שלאחרי מ"ת, אַז דורך מקיים זיין א מצוה מיט א דבר גשמי, פועל'ט מען אַז די גשמיות'דיקע זאך ווערט א כלי צו אלקות — זיי ווערן תשמישי מצוה, תשמישי קדושה⁵⁵, ביז באופן של יחוד — א חפץ דקדושה⁵⁶.

די הכנה והקדמה צו דעם חיבור דורך (מתן) תורה איז געווען פריער — און דאָס איז אויך די נתינת כח צו דער עבודה נאך מ"ת.

צום ערשטן מאל וואו אין תורה — אין פשוטו של מקרא — ווערט דער-ציילט אַן ענין פון „חיבור עליונים ותחתונים“, אַז קדושה (ומופרש) זאָל נתחבר ונתאחד ווערן מיט „תחתונים“ ביחוד גמור ואמתי — איז דאָס נישואי יצחק ורבקה⁵⁷:

בעת הנישואין איז יצחק (נוסף לזה וואָס ער איז געווען בנו של אברהם, איז געווען א נימול לשמונה וכו', אַלע ענינים נעלים וואָס ער האָט מקבל גע-ווען מאברהם — איז ער) דעמולט גע-ווען נאך דעם נסיון ומס"ג פון דער עקדה⁵⁸ — נתעלה געוואָרן צו דער דרגא פון „עולה תמימה“⁵⁹ (קדושה בתכלית):

און, רבקה איז געווען „בת בתואל . . אחות לבן“, און פון „פדן ארם“⁶⁰ — חוץ לארץ,

48 וראה לקו"ש חט"ז ע' 212 ואילך) בנוגע ללימוד התורה.

49 מגילה כו, ב.

50 כקרבן, או קלף של סת"ם, וכיו"ב. וראה גם שו"ע אדה"ז א"ח ר"ס תרלח (וש"ג), אוה"ת סוכות (ע' איתשה) לענין סוכה. ובכ"מ.

51 ראה בארוכה במקומות שנשמנו בהערה 46.

52 ראה פרש"י וירא כב, כ. תולדות כה, כ.

53 ב"ר פס"ד, ג. פרש"י תולדות כה, כו, כו, ב.

54 תולדות כה, כ. וראה שהש"ר פ"ב, ב (א).

מצב אז (בעיני בשר) זעט מען ניט גילוי אלקות.

וויבאלד אז דער גילוי אלקות שבהם איז נתחדש געווארן אין זייער מציאות, דעריבער איז שייך⁷⁰ אין דעם א הפסק.

משא"כ תורה איז מלכתחילה איין זאך מיט אלקות — אורייתא וקוב"ה כולא חד, אין תורה איז ניט שייך קיין שינויים — תורה איז „עומדת לעולם ולעולמי עולמים אין לה לא שינוי ולא גרעון ולא תוספת“⁷¹.

[און וויבאלד אז דער יחוד פון תורה מיט אלקות איז באופן דכולא חד, דעריי-בער, איז אויך די התאחדות פון אידן און וועלט מיט אלקות ווען זי קומט ע"י התורה — אין דעם אופן: דורך תורה איז ישראל וקוב"ה כולא חד; ועד"ז איז די עצם מציאות פון וועלט פארבונדן מיט תורה, ניט נאר איז וועלט באשאפן געווארן „בשביל התורה“⁷² (אין אן אופן אז תורה און וועלט בלייבן צוויי באזונד-דערע זאכן), נאר דער עצם קיום העולם איז אַפּהענגיק אין תורה, כמחז"ל⁷³ „שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר אם ישראל מקבלים את תורתו מוטב כו", אז זייער עצם מציאות איז דער תנאי פון „ישראל מקבלין את תורתו“⁷⁴].

און דערפאר איז דער „נענה“ ביי תפלת אליעזר בנוגע נישואי יצחק

ז. עפ"ז קען מען פארענטפערן די תמי הנ"ל (ס"א) אין דעם וואס דער „נענה מיד" ביי תפלת אליעזר איז גע-ווען נאך מיט א יתרון (מער „מיד") ווי ביי תפלת משה ושלמה — אז ער איז נענה געווארן נאך איידער עס האט זיך געענדיקט זיין תפלה, משא"כ ביי משה ושלמה שטייט אז דאס איז געווען ככלות תפלתם — ווארום דאס איז פאר-בונדן מיט דער מעלה פון תורה אויפן ענין הנבואה ובית המקדש:

דער גילוי אלקות וואס ווערט נמשך בהנביא, ועד"ז בביהמ"ק, איז עס — צוויי זאכן וואס ווערן נתאחד יחד⁷⁵.

דערפאר זעט מען אז אין גילוי הנבואה איז געווען בכל נביא — קודם שנתנבא, בשעת הנבואה, לאחר הנבואה (נוסף על שבכלל פסקה נבואה⁷⁶); ועד"ז בנוגע ביהמ"ק: בבית שני חסר ה'י⁷⁷, רק בג' רגלים יראה ויראה⁷⁸, אין עבודה בלילה⁷⁹ וכי' ובפרט — חורבן ביהמ"ק. ואע"פ אז די קדושה שבו „אינה בטלה“⁸⁰, איז אבער דער ביהמ"ק הגשמי (וואו מ'האט בעיני בשר געזען ווי „מקום הארון אינו מן המדה" וגם בבית שני: עשרה נסים נעשו כו"י⁸¹) חרב געווארן, א

(63) ראה בארוכה המשך תעריב (ח"ב ע' תתקל"ו. לקו"ש ח"י ע' 94 ובהערות) שגילוי הנבואה בנביאים וגילוי אלקות שבביהמ"ק איז אמיתית הענין דגילוי אלקות בדרך פשיטות, והוי כעין חידוש והוספה בעולם. ע"ש.

(64) תוספתא סוטה פ"ג, ד. ירושלמי שם פ"ט ה"ג. שהש"ר פ"ח, ט. (ג). וראה יומא ט, ב. סוטה מח, ב. ובכ"מ. וראה רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ט ה"ב. כמו שאמר האחרון שבהם.

(65) יומא כא, ב.

(66) משפטים כג, יז. תשא לו, כג. ראה טז, טז. — ע"פ דרד"ל תג"ה ב, א.

(67) ראה מגילה כ, ב. תריכ צו ז, לח. רמב"ם הל' מעה"ק רפ"ד.

(68) כתרמ"ב הלכות ביהמ"ח שם.

(69) אבות פ"ה מ"ה.

(70) אבל אינו מוכרח ח"ו.

(71) רמב"ם הלכות יסוה"ת רפ"ט. ועד"ז בהל' מלכים פ"א סה"ג, הל' מעשה הקרבנות ספ"ב. וראה בארוכה לקו"ש ח"ט שם.

(72) פרש"י ר"פ בראשית.

(73) ע"ז ג, א. ושי"נ.

(74) וזהו גם ענינו של נביא „לצוות על דברי תורה ולהוהיר העם שלא יעברו עלי' כמו שאמר האחרון שבהם וזכר תורת משה עבדי" (רמב"ם הל' יסוה"ת שם ה"ב).

המשכה אלקות זיינען פאַראַן צוויי און פנים⁷⁵, וועלכע זיינען מרומז אין פסוק⁷⁶ „השולח אמרתו ארץ (און) עד מהרה ירוץ דברו“:

„השולח אמרתו ארץ“ איז די המשכה וואָס קומט אָן למטה אין אַן אופן פון „לאט לאט“, דאָס הייסט, אַז זי גייט דורך דעם סדר השתלשלות העולמות, ממדרגה למדרגה (און אין יעדער מדרגה ווערט די המשכה פאַראַינגעציקט מיט „עולם“ שבמדרגה זו) ביז זי קומט אַראָפּ למטה.

און ס'איז פאַראַן אַ המשכה אין אַן אופן פון „עד מהרה ירוץ דברו“ — אַז זי קומט אַראָפּ גלייך למטה, מיט אַ „מהירות“, „אריבערשפרינגענדיק“ דעם סדר השתלשלות.

וואָס די סיבת החילוק צווישן די צוויי המשכות איז — פון וועלכען אַרט זי איז נמשך, הויבט זיך אָן: ווען די המשכה איז פון אַ דרגא אין אלקות וואָס האָט אַ שייכות צו השתלשלות העולמות, דאָן ווערט זי נמשך למטה אין אַן אופן אַז זי מוז דורכגיין (באופן של התלבשות) דעם סדר השתלשלות; בשעת אַבער די המשכה איז פון דעם אור אלקי וואָס איז העכער פון השתלשלות, דעמאלט קומט זי אַראָפּ גלייך למטה, אין אַן אופן פון „מהירות“, ווייל זי דאַרף נישט דורכגיין דעם סדר השתלשלות (אין אַן אופן פון התלבשות).

על יסוד זה אין חסידות⁷⁷ מבאר דעם טעם וואָס ביי די „שלשה“ (הנל) איז געווען „נענו במענה פיהם“, אין אַן אופן פון „מיד“, ווייל זיי האָבן דערגרייכט דורך זייער תפלה צום אור אלקי

ורבקה (וואָס ווייזט אויף כללות ענין התורה כנל) געווען אין אַן אופן פון „טרם כלה לדבר“:

ווען די מענה קומט ערשט נאָכן גמר התפלה, איז עס אַ באַווייז, אַז דער תוכן ונדון התפלה איז אַ זאך וואָס איז נישט בתכלית ואמיתית ההתאחדות מיט אלקות; ס'איז טאַקע אין אַן אופן פון „מודבק בשכינה“, וואָס דערפאַר קומט דער מענה מיד — אַבער⁷⁸ די דביקות איז (כפירושה בפשטות) צוויי זאכן וועלכע זיינען געוואָרן דבוק זה לזה. און דערפאַר איז די תפלה ומענה אויך באופן דומה לזה (נאָר בקירוב ודיבוק) — פריער קומט די תפלה און נאָכן גמר תפלה קומט (תיכף) די מענה.

משאכ ווען דער מבוקש התפלה איז אַן ענין וואָס איז מלכתחילה „כולא חד“ מיט אלקות, דעמאלט קומט די מענה בדוגמא לזה אין אַן אופן וואָס מ'קען זי נישט אַפטיילן פון דער תפלה, ובנדו"ד — נישט ככלותו לדבר, את כל הדברים האלה⁷⁹, נאָכן גמר התפלה — נאָר „טרם כלה לדבר“.

ח. אויפן פסוק „ויהי הוא טרם כלה גו“ איז מבואר אין חסידות⁸⁰, אַז אין

75) אולי יל מעין דוגמא בהלכה — השקו"ט (ראה צפני מכות ע' 116, 118. ושינ. מפענצ פ"ז ס"ז, פ"ח ס"ז. ושינ.) במקום החתך (חולין סח, א ואילך. צט, א) גבולין וחומות כלפנים או כלחוץ (ראה פסחים פה, ב) תודה החיצונה בקידוש החומה (שבועות טו, ב) ועוד. וראה פרשי עה"ת בראשית ב, ב (מכיר פ"י, ט).

76) דלכאורה כיון שנענה תיכף — הי' ציל ותבקע האדמה גו" — קודם אמירתו „וידעתם כי גו“.

77) להעיר מפרשי בראשית ב, ה.

78) ד"ה ויהי הוא טרם כלה לדבר תרניס (סה"מ תרניס ע' קד ואילך), ותשיה (סה"מ תשיה ע' 110 ואילך). וראה אוה"ת ח"ש (כרך ד) תשצב, ב. אוה"ת נ"ך שבעה ערה 20.

79) וראה לקו"ט ס"פ קרח.

80) תהלים קמו, טו.

מצד סדר השתלשלות איז די התאחדות פון וועלט מיט אלקות כביכול ווי א זאך וועלכע איז (דערנאך) נתאחד גע-ווארן מיט אלקות; דוקא מצד אור איס שלמעלה מהשתלשלות (ובפרט מצד העצמות), איז וועלט מלכתחילה מיוחד ממש מיט אלקות — דער „יש הנברא“ איז איין זאך כביכול מיטן „יש האמיתי“⁸¹.

(משיחות כ"ף מרחשון תשמ"ב,

ש"פ שמיני תשל"ג)

שלמעלה מהשתלשלות, וואס ווערט נמשך למטה אין אן אופן פון „עד מהרה ירוץ דברו“.

און על פי זה איז אויך מבואר די מעלה פון תפלת אליעזר לגבי תפלת משה ושלמה, וואס דוקא ביי אים איז געווען „טרם כלה לדבר“ — ווארום ווי-באלד אַז דער תכלית פון זיין תפלה איז געווען צוליב יצחק'ן, וואס יצחק איז ענינו גבורות, תגבורת החיות, דערי-בער, איז דער מענה אויף דער תפלה געווען אין אן אופן פון תגבורת (ניט סתם מהירות, נאר מיט א תגבורת אין דער מהירות) — „טרם כלה לדבר“.

ויש לומר, אַז דער ביאור הנ"ל בהליקוט יש להתאימו צום ביאור (שבתורת הח-סידות):

(81) ראה ביאורי הזהר פ' בשלח מג, ג. ועוד.

תולדות

בשייכות צו כמה ענינים (אז זיי זיינען)
„קשה . . כקריעת ים סוף“, אז אויך לגבי
הקב"ה איז עס קשה, כביכול.

איז ידוע: די הסברה אין דעם, אז דער
„קשה“ פון קריעת ים סוף באשטייט
(בעיקר) ניט אין דעם וואס דער ים איז
נקרע געווארן און אין דעם וואס דער-
נאך איז ער געווען נצב כמו נד?

[ובפרט לפי המבואר אין תניא, אז
קריעת ים סוף איז א קלענערער פלא ווי
ברית שמים וארץ, איז דאך א וודאי ניט
שייך צו זאגן דוקא אויף דעם „קשה“].

נאך איז דעם וואס ביי קריעת ים סוף
זיינען געווען צוויי הפכים: ביחד, „רפוא
לישראל וגוף למצרים“ (ווארום ווען
דער ים וואלט זיך ניט געשפאלטן,
וואלט די מצרים ניט אריין אין ים) —
בשעת אז מדת הדין האט גע'טענה'ט מה
נשתנו אלו מאלו עובדי ע"ז ואלו
עובדי ע"ז¹⁰. און מהאי טעמא איז עס
„קשה“¹¹, ווארום ע"פ הסדר דארף מען

א. אויף „ואלה תולדות יצחק בן
אברהם אברהם הוליד את יצחק“,
ברענגט רש"י וואס חז"ל זאגן: „היו
ליצני הדור אומרים מאבימלך נתעברה
שרה כו' מה עשה הקב"ה צר קלסתר
פניו של יצחק דומה לאברהם והעידו
הכל אברהם הוליד את יצחק“.

דארף מען פארשטיין: וויבאלד אז
חז"ל זאגן דעם ענין בדרך שאלה
ותשובה — „מה עשה הקב"ה צר כו'“
(און באנוגענען זיך ניט צו זאגן בקיצור
ובניחותא „היו ליצני הדור אומרים כו'“
צר הקב"ה קלסתר פניו כו'“, אן די
ווערטער „מה עשה הקב"ה“) — איז
משמע, אז אין דעם ענין פון „צר קלסתר
פניו כו'“ איז דא א ספעציעלער אויפטון,
און דערפאר שטייט עס בלשון שאלה —
„מה עשה הקב"ה“ (בתמי): וואס האט
דער אויבערשטער ספעציעל געטאן צו
באווארענען די טענה פון ליצני הדור?

איז תמוה: אין וואס באשטייט דער
באזונדער אויפטון פון „צר קלסתר פניו
של יצחק דומה לאברהם“? ס'איז דאך א
דבר הרגיל ע"פ טבע אז א בן איז דומה
לאביו (עס דארפן זיין סיבות מיוחדות
ער זאל זיין ניט בדומה)¹².

ב. וועט מען דאס פארשטיין לויטן
ביאור אין דעם לשון וואס חז"ל זאגן?

- 1) ע"ס תנחומא פרשתנו א. וראה ב"מ פו, א.
- 2) ראה עדיות פ"ב מ"ט ובפירוש הרמב"ם שם.
- 3) אבל באגדת בראשית פל"ז: ציווה הקב"ה למלאך כו' אל תצור אותו דומה לאמו אלא לאביו — ולהעיר אשר ג"ז צריך ביאור למה לולא הציווה הי' דומה לאמו ולא לאביו. ואולי ע"ס מחזיל אשה מזריעה תחלה יולדת זכר (ברכות ס, א. וש"נ).
- 4) פסחים ק"ח, א. סוטה ב, א. וש"נ. — ובזהר (ת"א ר, ב. ח"ב קע, א): קשי . . קמי קב"ה.

(5) ראה שער האמונה פ"ב (בא"א קצח). ובד"ה החודש תרנ"ד (ע' קלג) שהקושי הוא מצד שבקרי"ס הי' חיבור למעלה מהשתלשלות והשתלשלות. וראה מאמרי אדה"י: תקס"ג ע' שטו. תקס"ה ע' רלה.

(6) בשלח טו, ח.

(7) ח"ב פ"ב.

(8) וכ"ה בשאר הענינים שנאמר עליהם הלשון „קשה . . כקרי"ס“. וכמו קשה לזווג (סוטה שם), שהוא חיבור ב' הפכים, דבר ונוקבא. וכן קשין מוונותיו (פסחים שם), שהמשכת מוונות הוא מבחי מול שלמעלה מהשתל, כמבואר בביאוריו (יב, ב) ובכ"מ.

(9) ראה ישעי' יט, כב. זח"ב לו, א.

(10) ראה זח"ב קע, ריש ע"ב. מכילתא בשלח יד, כח. ילקוט ראובני שם, כו.

(11) וכמשיכ' בוח"ב שם: קשה קמי למעבר על ארע דינא.